

แนวโน้มการเมืองไทยกับสื่อสังคมออนไลน์ในศตวรรษที่ 21 Trends in Thai Politics and Social Media in the 21st Century

คันธิรา ฉายาวงศ์*
Kantira Chayawong

¹ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University
* Corresponding author e-mail: kantira.ch@gmail.com
Received: 11/06/2020, Revised: 12/07/2020, Accepted: 17/07/2020

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวโน้มการเมืองไทยกับสื่อสังคมออนไลน์ในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคการเมืองดิจิทัล (Politics Digital) ทั้งนี้สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนักการเมืองในการรณรงค์หาเสียง การสร้างคะแนนนิยม และการสื่อสารกับประชาชน สื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นเครื่องมือในการช่วยเพิ่มพื้นที่สาธารณะที่ใช้แสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองของประชาชนทั่วไป รวมทั้งแสดงพลังของมวลชนนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างรูปธรรม เช่น การชุมนุมประท้วง การแสดงสัญลักษณ์ที่มีนัยยะทางการเมือง และการต่อต้านหรือสนับสนุนกลุ่มทางการเมืองที่ตนเองชื่นชอบ เป็นต้น และยังพบว่า มีแนวโน้มการกระทำผิดจากการแสดงออกทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความเกลียดชัง และการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างรุนแรง จนบางครั้งนำไปสู่อาชญากรรมทางการเมืองในโลกออนไลน์ หรือกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรมทางการเมืองในโลกจริงได้

คำสำคัญ: การเมืองไทย สื่อสังคมออนไลน์ สื่อใหม่ การเมืองดิจิทัล

Abstract

This article aimed to present the trends in Thai politics and social media in the 21st Century and the transformation into the era of digital politics. Social media has become an essential tool for politicians in the electoral campaign, enhancing popularity and communicating with people. Social media is considered to increase the public space for expressing public political opinions and criticism. It also reflects the power of the masses. It leads to concrete political movements, such as political protest, the representation of politically latent symbols, objection against or support of preferred political groups. In addition, the digital politics era trends offenses related to social media expression have increasingly found hate and radical discrimination and causing political cyber-crime or crime in the real world.

Keywords: Thai Politics, Social Media, New Media, Politics Digital

1. บทนำ

ความก้าวหน้าของการพัฒนาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีบทบาท และกลายเป็นตัวกลางที่สำคัญสำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในโลกยุคปัจจุบัน รวมไปถึงการพัฒนาอุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความทันสมัยมากขึ้น

ในศตวรรษที่ 21 อุปกรณ์สื่อสารสามารถเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือโปรแกรมประยุกต์ (แอปพลิเคชัน) ได้โดยตรง ทำให้อุปกรณ์เหล่านี้ไม่จำเป็นจะเป็นคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ คอมพิวเตอร์พกพา โทรศัพท์มือถือ และแท็บเล็ตถูกนำมาใช้เพื่อเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทำให้รูปแบบวิถีชีวิตของผู้คนมีความเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้สามารถสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันไปมาได้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

สื่อสังคมออนไลน์นั้นเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองอย่างมาก เนื่องจากการเมืองนั้นมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจที่มีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ รวมทั้งรักษาไว้ซึ่งอำนาจ และเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐ โดยอริสโตเติล (Aristotle อ้างถึงในพลสตักด์ จีโรกรศิริ, 2524) นักปรัชญาชาวกรีกได้กล่าวว่า การเมือง หมายถึงความสัมพันธ์กับอำนาจโดยมีความแตกต่างจากอำนาจในเรื่องอื่นๆ อีกด้วย โดยเฉพาะองค์การทางการเมืองซึ่งต้องมีอำนาจปกครองในลักษณะอธิปไตย โดยมีจุดเด่น 2 อย่างสำคัญคือ อำนาจและการปกครอง ส่วนฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Lasswell, H. 1963) นักรัฐศาสตร์ชาวอเมริกา ได้กล่าวว่า การเมืองหมายถึง เรื่องของผู้มีอิทธิพลกับผู้ทรงอิทธิพลโดยมุ่งเน้นว่า ใคร ได้อะไร ได้อย่างไร โดยเติมไปด้วยอำนาจ นั่นคือ ผู้ที่กอบโกยสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ อำนาจ การได้รับการเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบ ความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคง ความชำนาญ และความรอบรู้ให้ได้มากที่สุด ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การเมืองนั้นเกี่ยวกับอำนาจและวิธีการปกครองของรัฐ โดยมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต่อสู้เพื่อให้ได้อำนาจ และใช้อำนาจนั้นในการปกครองรัฐ ซึ่งมีการอาศัยสื่อเป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างประชาชนและผู้มีอำนาจปกครอง ระหว่างกลุ่มบุคคลทางการเมือง องค์การทางการเมือง และการสื่อสารระหว่างรัฐต่อรัฐ

ต่อมาสื่อได้มีวิวัฒนาการขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งมีสื่อสังคมออนไลน์ที่เข้ามาเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสารของนักการเมือง และองค์การทางการเมืองจากในอดีตที่ใช้สื่อบุคคลและสื่อดั้งเดิมในการเผยแพร่ข่าวสารหรือนโยบาย และการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาประชาชน มาใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือทางการเมืองที่นักการเมืองและองค์การทางการเมือง ที่สามารถช่วยลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารกับสาธารณชนจำนวนมาก ขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์ยังเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสาร และการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนจากในอดีตที่มี 'สภากาแฟ' เป็นการที่ประชาชนใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง (Expressions of Political Opinion) และใช้ในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง (Political Criticism)

2. พัฒนาการเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเมืองไทย

เทคโนโลยีการสื่อสารมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงจากสื่อบุคคลมาสู่สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ และสื่อวิทยุโทรทัศน์ รวมทั้งเครื่องมือการสื่อสารอย่างเช่น โทรศัพท์มือถือ เพจเจอร์ก็มีการพัฒนารูปแบบ และเพิ่มความสามารถจนกลายเป็นอุปกรณ์สมาร์ตโฟนในปัจจุบัน เช่นเดียวกันย่อมส่งผลไปถึงการเมืองไทย เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การแสดงออกทางการเมืองของประชาชน และการสื่อสารระหว่างประชาชน นักการเมืองและองค์การทางการเมืองเปลี่ยนไปด้วย

จากการศึกษาของอาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล (2555) ถึงพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเมืองไทย พบว่า เมื่อย้อนกลับไปในปี 2535 ยุคก่อนอินเทอร์เน็ตนั้น มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง การชุมนุมประท้วง การสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 โดยนับว่าเป็นการชุมนุมทางการเมืองครั้งแรกที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้อุปกรณ์

สื่อสารแบบพกพา คือ โทรศัพท์มือถือ และวิทยุติดตามตัวหรือเพจเจอร์ (Pager) ในกลุ่มผู้เข้าร่วมและผู้สังเกตการณ์การประชุม เนื่องจากในช่วงนั้น สื่อกระแสหลักนั้นถูกควบคุมทั้งทางตรงและทางอ้อมจากภาครัฐ

ต่อมาเมื่อมีการรณรงค์ทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติ (พธม.) เพื่อขับไล่ นายทักษิณ ชินวัตรออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถือเป็นกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับชาติ กลุ่มแรกที่นำอินเทอร์เน็ตมาเป็นกลยุทธ์หลัก โดยใช้ในการรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และยังสามารถใช้ในการระดมมวลชนอีกด้วย โดยมีเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ (Manager Online) ทำหน้าที่รณรงค์เคียงข้างโทรทัศน์ เคเบิลช่องเอเอสทีวี (ASTV) และสื่อสิ่งพิมพ์ในเครือผู้จัดการ เช่น หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน โดยมีแนวร่วมในการขับไล่ เช่น เว็บไซต์ไทยอินไซด์เดอร์ (www.thai-insider.com) ของนายเอกยุทธ อัญชันบุตรที่นำเสนอข้อมูลเชิงลึกของรัฐบาลของนายทักษิณ ชินวัตร และมีเว็บไซต์ที่คอยโต้แย้ง และมีความคิดเห็นในทางตรงกันข้าม คือ เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน และเว็บไซต์ประชาไทในช่วงแรกไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลทักษิณ แต่เมื่อมีการเสนอใช้มาตรา 7 โดยกลุ่มพันธมิตรฯ เพื่อขออนายกรัฐมนตรีพระราชทาน บทบาทเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน นอกจากนี้มีห้องราชดำเนินในเว็บไซต์พันทิป ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) โดยเปิดโอกาสให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วไปสามารถเป็นผู้ส่งสารเองได้ ทำให้มีการต่อสู้กันทางความคิดซึ่งเป็นการต่อสู้ทางการเมืองโดยไร้ความรุนแรง โดยในคืนวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เว็บบอร์ดได้มีการรายงานสถานการณ์ความเคลื่อนไหว และมีอาสาสมัครกลุ่มหนึ่งสร้างบล็อก 19sep.blogspot.com เพื่อแปลประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) และรายงานสถานการณ์เป็นภาษาอังกฤษ

นอกเหนือจากเว็บบอร์ดแล้วก็ยังมีเว็บล็อก (Weblog) หรือบล็อก (Blog) ที่ให้อิสระในการเขียนให้แก่ผู้โพสต์จัดการเอง โดยไม่อยู่ในการควบคุมของผู้ดูแลเว็บไซต์ และไม่ต้องกลัวถูกลบ โดยเริ่มมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 ทั้งนี้บล็อกได้กลายเป็นช่องทางหลักสำหรับการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีบล็อกเกอร์ (Blogger) เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น บล็อกที่เขียนโดยปิยบุตร แสงกนกกุล อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบล็อกซึ่งเขียนโดยปกป้อง จันวิทย์ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

หลังจากนั้นเริ่มมีเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เรียกว่า ไฮไฟว์ (Hi5) ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มวัยรุ่นของไทย แต่มีนักการเมืองไทยเพียงไม่กี่คนที่นำไปใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์หรือเพื่อหาเสียงกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ ได้แก่ เช่น นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และนางสาวรสนา โตสิตระกูล อดีตสมาชิกวุฒิสภา นอกจากนี้ ยังมีมายสเปซ (MySpace) สำหรับแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการรณรงค์ด้วยการเปลี่ยนรูปอวตารในไฮไฟว์ และโปรแกรมแชตเอ็มเอสเอ็ม (MSN Messenger)

ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลง เฟซบุ๊ก (Facebook) เริ่มเปิดใช้งานได้ใน พ.ศ. 2549 และได้รับความนิยมขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมไทย เนื่องจากการเคลื่อนไหวออนไลน์ผ่านการกดติดตามแฟนเพจที่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง ซึ่งเป็นการร่วมตัวกันของกลุ่มคนที่ชื่นชอบสิ่งที่เดียวกันเผยแพร่ข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และกระตุ้นให้ผู้ที่มิอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันออกมาเคลื่อนไหว ขณะที่เฟซบุ๊กยังรักษาความสัมพันธ์การเป็นเพื่อนเฟซบุ๊ก ทำให้การแสดงออกทางการเมืองเปิดกว้างขึ้นผู้เสนอความเห็นทางการเมืองที่ไม่ได้เป็นนักการเมือง ผู้นำทางความคิด หรือสื่อมวลชนมาก่อนสามารถเข้าร่วมได้มากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ทำให้ประชาชนมีเสรีภาพมากขึ้นในการแสดงออกในบริบทของวัฒนธรรมการเมืองไทย โดยใน พ.ศ. 2553 มีกลุ่มและแฟนเพจบนเฟซบุ๊กที่เกิดขึ้นมาจากเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง เช่น เมื่อมีอบพันธมิตรมั่นใจคนไทยเกิน 1 ล้านคนต่อต้านการยุบสภา รวมทั้งมีเหตุการณ์การประชุมของกลุ่มคนเสื้อหลากสีประมาณ 2,000 คน เมื่อวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2553 ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิซึ่งมารวมตัวกันทุกวันจนกว่ากลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ (นปช.) จะยุติการประชุม ทั้งนี้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชุมนุม ซึ่งใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ถ่ายภาพ และรายงานสถานการณ์แบบฉบับพลันทันที่ผ่านเฟซบุ๊ก รวมทั้งการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองด้วยการเขียนข้อความภาพเคลื่อนไหว หรือแบ่งปันรูปในเครือข่ายเพื่อนฝูงของตนเอง

ขณะที่ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2552 ทวิตเตอร์ (Twitter) เริ่มเป็นที่รู้จักของคนไทย ซึ่งทวิตเตอร์นั้นถือว่าเป็นเครือข่ายสังคมที่บริการส่งข้อความสั้นๆ ที่จำกัดตัวอักษรหรือที่เรียกว่า "ไมโครบล็อก" (Microblog)

โดยในช่วงเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม พ.ศ. 2552 มีการกล่าวถึงบัญชีทวิตเตอร์ @Thaksinlive ของนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีการโต้ตอบกันกับบัญชีทวิตเตอร์ @PM_Abhisit ของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น

ต่อมาในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2562 มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรณรงค์เลือกตั้ง และมีการสื่อสารประเด็นทางการเมืองมากจนผิดปกติ ทั้งนี้ยังพบว่า มีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีการเสพข่าวมากเกินไป ซึ่งมาจากแหล่งข่าวที่สามารถอ้างอิงได้ และข่าวจากผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ด้วยตนเอง จนมีคนจำนวนหนึ่งรับไม่ได้กับข่าวบนสื่อสังคมออนไลน์ที่เผยแพร่ความเห็นทางการเมืองที่เห็นต่างจากความคิดของตนเอง รวมทั้งมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์จึงเป็นที่ระบายอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ใช้สื่อให้ผู้คนได้รับรู้ในวงกว้าง (พันธ์ศักดิ์ อาภาจร, 2562)

ทั้งนี้ปรากฏการณ์สื่อสังคมออนไลน์ในช่วงการเลือกตั้ง และหลังจากการเลือกตั้งครั้งนี้เรียกว่า “ปฏิกริยาห้องเสียงสะท้อน (Echo Chamber Effect)” เกิดขึ้นจากระบบกลั่นกรอง และคัดเลือกเนื้อหาของสื่อสังคมออนไลน์ โดยอัลกอริทึม (Algorithm) ของเฟซบุ๊กมีแนวคิดของผู้เขียนโปรแกรมที่อธิบายวิธีการในการที่จะพัฒนาโปรแกรมเฟซบุ๊กให้เนื้อหาที่ระบบป้อนให้ผู้ใช้แต่ละคน เรียกว่า นิวส์ฟีด (News Feed) ที่รวบรวมข้อมูลมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล แบบแผนการใช้เฟซบุ๊ก และการเชื่อมโยงจากลักษณะร่วมระหว่างผู้ใช้ในเครือข่าย ด้วยเหตุนี้สิ่งที่จะได้พบเห็นบนนิวส์ฟีดจะได้รับการคัดสรรแล้วว่าน่าจะไปใกล้เคียงกับสิ่งที่ผู้ใช้ชื่นชอบ และต้องการมากที่สุด อย่างไรก็ตาม นิวส์ฟีดนั้นมีข้อเสียคือ อาจทำให้ผู้ใช้พลาดการรับรู้ข้อมูลที่มีประโยชน์ และเป็นข้อเท็จจริง เนื่องจากไม่สอดคล้องกับข้อมูลที่นิวส์ฟีดวิเคราะห์ได้ นอกจากนี้ห้องแห่งเสียงสะท้อนยังมาจากการที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถเลือกที่จะคัดสรรและกลั่นกรองแหล่งข้อมูล บุคคลที่อยู่ในเครือข่าย รวมทั้งเนื้อหาที่ต้องการเปิดรับได้ผ่านฟีเจอร์ในเฟซบุ๊ก เช่น การติดตาม/เลิกติดตาม (Follow/Unfollow) เป็นเพื่อน/เลิกความเป็นเพื่อน (Unfriend) การปิดกั้น (Block) การซ่อนเนื้อหา (Hide) รวมทั้งการรายงาน (Report) เนื้อหาที่อยู่ขัดแย้งกับความคิดตนเอง ในทวิตเตอร์ฟีด นอกจากข้อมูลที่มาจากการกดติดตาม (Follow) แล้ว ผู้ใช้ยังได้รับข้อมูลมาจากแฮชแท็ก (Hashtag) ที่ผู้ใช้สามารถกำหนดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงถึงสิ่งเดียวกันที่อยู่ในกระแสได้ ช่วยเชื่อมโยงให้กลุ่มคนที่ใช้แฮชแท็กเดียวกันให้ได้รับเนื้อหาลักษณะคล้ายๆ กัน ส่งผลให้ทั้งเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ล้วนมีแนวโน้มให้ผู้ใช้ได้รับเฉพาะข้อมูลที่ตอกย้ำความคิด ความเชื่อที่มีอยู่เดิมราวกับสร้างกระโจมตัวกลั่นกรอง (Filter Bubbles) ให้ผู้ใช้ไปโดยปริยาย นอกจากนี้การที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เลือกเนื้อหาและบุคคลที่จะเป็นเพื่อนล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ผู้ใช้จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเฉพาะผู้คนที่มีความคิด ความเชื่อ หรือแม้แต่ความเกลียดชังที่สอดคล้องกับตนเอง และส่งผลให้ข้อมูลของกลุ่มบุคคลที่คิดต่างไม่มีทางปรากฏต่อสายตาของผู้ใช้คนหนึ่งๆ ในอีกระดับหนึ่ง ยิ่งเสียงที่กลับมาเป็นเสียงแบบเดิมสะท้อนไปมากยิ่งจะทำให้เสียงนั้นดังยิ่งขึ้นจนกลบเสียงที่แตกต่างออกไป แล้วยังไม่แสดงข้อความความคิดเห็นที่เห็นไม่ตรงกันให้ปรากฏได้เลย (พิรงรอง รามสูต, 2562)

นอกจากนี้ยังพบว่า หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไปในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 สังคมไทยมีการตั้งคำถามด้วยความสงสัยในการนับและคิดคำนวณคะแนนของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) รวมทั้งที่มาและบทบาทที่จะทำต่อไปของสมาชิกวุฒิสภา ทั้งการตั้งคำถามถึงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาล ทำให้เกิดห้องแห่งเสียงสะท้อนหลายๆ ห้องที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ตอกย้ำความคิดต่างขั้วที่แยกจากกันปรากฏอยู่ในสื่อสังคมออนไลน์ของไทย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเครือญาติจึงมีการรวมกลุ่มคนในกลุ่มญาติจัดตั้งกลุ่มไลน์ แต่ด้วยการแบ่งขั้วทางความคิดที่แตกต่างกันไปตามอุดมการณ์นั้น ทำให้การสื่อสารในกลุ่มเหล่านี้ถูกครอบงำด้วยเสียงที่ดูเหมือนจะเป็นเสียงหลัก ซึ่งดังกว่าหรือเสียงที่มีอาวุโสสูงกว่า ส่งผลให้สมาชิกที่เป็นเสียงข้างน้อยหรืออ่อนอาวุโสกว่าต้องเงียบเสียงไม่แสดงออก เพราะไม่อยากจะถูกมองไม่ดีหรือไม่อยากมีเรื่องกับผู้ใหญ่ ทว่าหลายครอบครัวเกิดความระแวง เพราะทัศนคติทางการเมืองที่ขัดแย้งกัน และการปะทะกันผ่านปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มหรือพื้นที่ออนไลน์ ทั้งนี้พบว่า มีถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ต่อผู้ที่เป็นตัวแทนทางการเมืองต่างขั้ว เพราะมีการคัดกรองคนที่มีความเห็นหรือความคิดเห็นเหมือนๆ กันไว้ระดับหนึ่งแล้ว ผู้ใช้จึงเกิดความรู้สึกปลอดภัยกลัวที่จะแสดงออกถึงความเกลียดชังแบบไม่ต้องปิดบัง (พิรงรอง รามสูต, 2562)

หลังจากประกาศผลการเลือกตั้ง สักคมไทยยังคงอยู่ในวังวนของการแบ่งขั้วทางการเมือง และการสร้างความเกลียดชังในโลกออนไลน์ โดยเฉพาะในไลน์ และเฟซบุ๊ก รองลงมาคือ ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม เนื่องจากสามารถใช้ส่งข้อความสั้นๆ หรือคลิปสั้นๆ เพื่อเรียกเสียงสนับสนุน และความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ทั้งยังมีการสร้างข่าวลวง (Fake News) ทางการเมืองโดยเผยแพร่หรือแชร์ผ่านเครือข่ายของผู้ใช้ออนไลน์ของผู้ที่มีความคิดเห็นไม่ลงรอย และการมีอคติต่อคนที่คิดต่างเห็นต่าง ทำให้ละเลยการตรวจสอบความถูกต้องของข่าวเหล่านั้น หลงเชื่อข่าวลวงเพราะมาจากคนใกล้ตัวหรือเผยแพร่โดยสื่อกระแสหลักที่ไม่รอบคอบพอ หรือสื่อที่มีการเลือกขั้วอำนาจทางการเมืองที่ชัดเจน ซึ่งถือว่าส่งผลกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในระบอบประชาธิปไตย ไม่น้อยไปกว่าการเซ็นเซอร์ การกู่ข่าว การสร้างข่าวลวง และการบิดเบือนข้อมูลเลยทีเดียว (พันธ์ศักดิ์ อาภาขจร, 2562)

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ของประเทศไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าถึงข้อมูลอย่างอิสระ มาเป็นการมีระบบคัดสรรข้อมูล ส่งผลให้มีการสื่อสารเฉพาะกลุ่มที่มีความคิดเห็นเดียวกันหรือสอดคล้องกันกับตนเอง แล้วไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจนกลายเป็นความเชื่อฝังใจ และไม่สามารถจะลบล้างความเชื่อนั้นได้ ซึ่งในการสื่อสารทางการเมืองนั้น การเกิดปฏิกริยาห้องเสียงสะท้อนบนสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อบุคคลหรือพรรคการเมือง และมีการแบ่งขั้วทางการเมือง รวมถึงมีความเชื่ออย่างสุดโต่งทางการเมืองเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากพฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ยังมีการสื่อสารมากยังมีแนวโน้มใช้ข้อความสร้างความเกลียดชังต่อผู้ที่มีความคิดต่างจากตนเองมากขึ้นเรื่อยๆ นำมาซึ่งความแตกแยกในสังคมในโลกจริง

3. แนวโน้มการเมืองไทยกับสื่อสังคมออนไลน์ในศตวรรษที่ 21

3.1 แนวโน้มการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของนักการเมือง

ในการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ใช้สื่อบุคคลและสื่อดั้งเดิมในการหาเสียง กระจายนโยบายและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เป็นการใช้อินเทอร์เน็ตเข้าช่วยเพิ่มศักยภาพการสื่อสารให้สะดวก รวดเร็ว และช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่าย ซึ่งนักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองได้ใช้ตอบสนองตามวัตถุประสงค์ทางการเมืองของตนเอง (Using Social Media for Political Purposes) (Shirky ,2011)

สำหรับนักการเมืองไทยนิยมใช้อินเทอร์เน็ตในการสื่อสารกับประชาชน โดยจากงานวิจัยของอัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ (2553) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม พบว่า นักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทยสื่อสารทางการเมืองโดยอาศัยรูปแบบการสื่อสาร 5 รูปแบบ คือ ตัวอักษร ภาพ เสียง วิดีโอคลิป และลิงค์รูปแบบของการสื่อสารของนักการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองยังคงนิยมใช้การสื่อสารแบบตัวอักษรและรูปภาพมากกว่าการสื่อสารรูปแบบอื่น โดยเนื้อหาของการสื่อสารมีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศจุดยืนทางความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง ประชาสัมพันธ์ สร้างความนิยม แสดงความคิดเห็น ระดมสรรพกำลัง และสำรวจความคิดเห็นของสมาชิก โดยยังสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ตนเองเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในการสื่อสารกับประชาชนโดยตรงในเรื่องการสื่อสารแบบสองทางเท่าที่ควร เนื่องจากไม่มีการโต้ตอบใดๆ กับการแสดงความคิดเห็นของประชาชน คล้ายกับสื่อสารแบบทางเดียวเหมือนสื่อเก่า เรียกได้ว่าเพื่อที่จะสร้างกลุ่มเครือข่ายของคนที่ชื่นชอบและประชาสัมพันธ์ตนเองเท่านั้น

ต่อมาในช่วงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยอย่างเป็นทางการทั่วไป พ.ศ. 2562 พบว่านักการเมืองได้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เข้ามารณรงค์การเลือกตั้ง เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนี้มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 69 ระบุว่า “ห้ามผู้สมัคร พรรคการเมือง หรือผู้ใดโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งทางวิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ เว้นแต่เป็นการดำเนินการตามที่ได้รับ การสนับสนุนตามมาตรา 81 และมาตรา 81 กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่สนับสนุนการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้สมัคร” โดยส่งผลให้พรรคการเมืองไม่สามารถหาเสียง

ผ่านโทรศัพท์และวิทยุได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้ต้องใช้สื่อออนไลน์ และสื่อออนไลน์เป็นเครื่องมือหลัก เพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ในนโยบายพรรคการเมืองและตัวผู้สมัคร โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้มีคุณสมบัติเสมือนสื่อมวลชนไปแล้ว รวมทั้งยังเห็นการตอบรับได้ทันทีทันใด ทำให้พรรคการเมืองหันไปเฝ้าติดตามความเคลื่อนไหวถึงการตอบรับ กระแส และต่อ ยอดกระแสที่เกิดขึ้น รวมทั้งยังมีพลังการสร้างกลุ่มประชาชนผู้สนับสนุนให้เป็น “แฟนคลับ” สนับสนุนพรรคและตัวผู้สมัครในนามพรรค ทั้งยังช่วยสร้างกระแสให้พรรคการเมืองหรือตัวบุคคลให้เป็นที่พูดถึงเป็นวงกว้างขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่สังเกตได้จากเดิมการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2554 นั้น พรรคการเมืองได้เน้นการใช้สื่อหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์เป็นสื่อหลักในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง และยังพบว่าในการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2562 นั้น มีความห่างจาก พ.ศ. 2554 ถึง 8 ปี ทำให้เกิด “ผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงครั้งแรก (New Voter)” ที่คาดว่าจะมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 8 ล้านคน ซึ่งคนรุ่นใหม่กลุ่มนี้เติบโตมาพร้อมกับโลกดิจิทัลที่ใช้สื่อออนไลน์มากที่สุด รวมทั้งมีความต้องการแสดงความคิดเห็น โดยเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในคราวเดียวกัน จึงส่งผลทำให้บุคคลกลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2562 รวมทั้งมีกระแสสังคมที่ถูกกล่าวถึงในสื่อสังคมออนไลน์จากคนรุ่นใหม่เกิดขึ้นตามมาด้วย เช่น กระแส #ฟ้ารักพ่อ ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่นายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ ไปร่วมงานฟุตบอลประเพณีจุฬาฯ - ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 73 แล้วมีกลุ่มแฟนคลับขอถ่ายรูป และแฟนคลับคนหนึ่งพูดขึ้นว่า “ฟ้ารักพ่อ” จนต่อมากลายเป็น Hashtag ดังในสื่อสังคมออนไลน์ และต่อมานายธนาธรก็ทวีตกลับว่า “พ่อรักฟ้า” ทำให้เกิดเป็นอีกหลาย Hashtag ตามมา ยิ่งปลุกกระแสนายธนาธรและพรรคอนาคตใหม่-นโยบายพรรคให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น (Marketingoops, 2019)

ทว่าการโฆษณาทางการเมืองของพรรคการเมืองนั้น อาจสร้างความรำคาญให้กับประชาชนได้เช่นกัน เนื่องจากในอดีตตั้งแต่ พ.ศ. 2561 นั้น เฟซบุ๊กจะมีข้อความว่า “จ่ายโดย” (Paid for by) ซึ่งมีการโฆษณาทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย แต่หากผู้ใช้งานแชร์ข้อความนั้นต่อไปในหน้าฟีดของตนเอง ข้อความนี้จะหายไปทันที ทำให้มีการเผยแพร่ข้อความที่ไม่ถูกต้องออกไปในวงกว้าง ส่งผลให้เฟซบุ๊กถูกวิจารณ์อย่างหนักว่าอนุญาตให้นักการเมืองโฆษณาโดยใช้ข้อมูลเท็จ ขณะที่ทวิตเตอร์ซึ่งเป็นคู่แข่งกลับห้ามลงโฆษณาทางการเมืองด้วยเหตุนี้ นายมาร์ค ซัคเคอร์เบิร์ก ประธานกรรมการบริหาร (CEO) ของเฟซบุ๊กได้สร้างรูปแบบใหม่ให้ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กและอินสตาแกรมสามารถปิดโฆษณาทางการเมืองด้วยการใช้คุณสมบัติการตั้งค่าให้ผู้ใช้งานเฟซบุ๊กสามารถปิดโฆษณาทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ได้ แต่หากยังมีโฆษณาปรากฏอยู่ก็สามารถรายงานผู้ดูแลได้ นอกจากนี้เฟซบุ๊กจะสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลที่เชื่อถือได้จากหน่วยงานการเลือกตั้งของรัฐและท้องถิ่นแก่ผู้ใช้งาน (สยามรัฐออนไลน์, 2563)

3.2 แนวโน้มสื่อสังคมออนไลน์กับการเมืองภาคประชาชน

สำหรับการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน สื่อสังคมออนไลน์ช่วยเพิ่มพื้นที่ในการแสดงออก และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองออนไลน์ (e-Participate) และเป็นช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง โดยมีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองในโลกจริงโดยเฉพาะการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ความก้าวหน้าของการพัฒนาแอปพลิเคชันของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media Applications) ทำให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง แลกเปลี่ยนความเห็น และการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองบนโลกออนไลน์ได้โดยสะดวกมากขึ้น สื่อสังคมออนไลน์ยังช่วยให้มีการแลกเปลี่ยน (Sharing) ข้อความและรูปภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเมือง และการแสดงออกทางการเมืองอีกด้วย (Safranek, 2012, pp 1-14) สื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) และยูทูป (YouTube) ล้วนนำมาใช้เป็นช่องทางหลักในการแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองได้

ทั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของมีเดียมอนิเตอร์ (2557) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองในเฟซบุ๊กและหนังสือพิมพ์ออนไลน์ กรณี V For Thailand พบว่า พ.ศ. 2556 เกิดปรากฏการณ์ชุมนุมทางการเมืองแบบนิรนามของกลุ่มวีฟอรัไทยแลนด์ที่ใช้เฟซบุ๊กสื่อสารประเด็นทางการเมือง มีจำนวนสมาชิก 124,000 คน โดยคำว่า V หมายถึง "Victory" หรือ "ชัยชนะ" ในการต่อสู้กับการคอร์รัปชันในประเทศไทย

จากการสำรวจข้อความที่โพสต์ในหน้าแฟนเพจ V for Thailand ระหว่างการประชุมรอบที่ 2 และ 3 พบจำนวนทั้งสิ้น 461 ข้อความ โดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มเนื้อหาหลัก คือ กลุ่มแรก ข้อความเพื่อสื่อสารความเคลื่อนไหวของกลุ่ม/เพื่อนัดหมายการประชุมทางการเมือง (Political Demonstration) จำนวน 324 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 70.28 กลุ่มที่ 2 ข้อความประกาศเจตนารมณ์ทางการเมือง (Political Will) จำนวน 91 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 19.74 และกลุ่มที่ 3 ข้อความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง (Political Issues) จำนวน 46 ข้อความ คิดเป็นร้อยละ 9.98

เพจ V for Thailand เป็นพื้นที่ในการสื่อสารเพื่อนัดหมายการประชุมทางการเมืองผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ก (Online) สู่การประชุมที่เกิดขึ้นจริง (Offline) มากกว่าเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนข้อมูล ประเด็นทางการเมือง อีกทั้งยังเป็นพื้นที่การสื่อสารที่ทั้งผู้ดูแลเพจ และสมาชิกมีอุดมการณ์และเจตนารมณ์ทางการเมืองเดียวกันคือ ล้มล้างระบอบทักษิณ รัฐบาลคอร์รัปชัน และปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นช่องทางให้คนกลุ่มที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกลุ่มกัน และแสดงพลังผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยจากการศึกษาของ วันฉัตร โภทวิวัฒน์ (2554) เรื่อง การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี พบว่า กลุ่มคนเสื้อหลากสีเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีรูปแบบการเกิดของกลุ่มจากสื่อออนไลน์ และด้วยเหตุผลความไม่พอใจ และต้องการแสดงออกทางการเมืองของตนเอง ซึ่งมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับอีกฝ่ายที่ได้มีการออกมาชุมนุม โดยสื่อที่กลุ่มคนเสื้อหลากสีใช้สื่อบุคคลเป็นสื่อหลัก และใช้สื่อออนไลน์เป็นสื่อรอง และพบว่าสื่อมวลชนมีความสำคัญน้อยลง

3.3 แนวโน้มอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์

ปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมือง เพื่อทำลายคู่แข่งทางการเมือง หรือผู้มีความเห็นทางการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่ตรงกันข้ามกับตน ด้วยการใช้ถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง หรือดูหมิ่นดูแคลนศาสนา (Religion) การแสดงออกทางเพศ (Sexual Orientation) สีผิว (Race) เพศ (Gender) ชาติพันธุ์กำเนิด (Origin) ความบกพร่องทางกาย (Disability) ความคิดเห็นทางการเมือง (Political Opinion) และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (Financial or Social Status) ซึ่งเป็นการสร้างความเกลียดชังทางการเมืองในโลกออนไลน์ (Political Hate Speech in Cyberspace)

สำหรับในประเทศไทย ในการสื่อสารที่สำคัญที่ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และกลุ่มทางการเมืองต่างๆ ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเป้าประสงค์ทางการเมืองที่แตกต่างกันไป ซึ่งเป็นพรมแดนที่มีความใกล้เคียงกันระหว่างเสรีภาพในการแสดงออก (Free Speech) ในสื่อออนไลน์ และการสื่อสารโดยใช้เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า ในสื่อสังคมออนไลน์ มีการแสดงความคิดเห็น และการหาเสียงทางการเมือง การเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์อาจเป็นตัวการสำคัญในการขยายความแตกแยกทางความคิดในสังคมไทย (มูลนิธิโชนริค เบิลล์, 2554)

หากจะมองย้อนถึงสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยเห็นว่าการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองต่างก็พยายามอาศัยการกล่าวหรือเผยแพร่ข่าวที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ประเภทต่างๆ มาเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองให้ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธา หรือมีอุดมการณ์ทางการเมืองคล้ายคลึงไปกับตนหรือกลุ่มทางการเมืองของตน (ปิดิเทพ อยู่ยีนยง และปุนทรี จันทรเวดิน, 2557) นอกจากนี้ ประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาหรือมีอุดมการณ์ร่วมกับนักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง ก็พยายามที่จะใช้สื่อสังคมออนไลน์มาเป็นพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองหรือติดตามข้อมูลข่าวสารในทางการเมือง ในทางที่สร้างความเกลียดชังหรือดูหมิ่นดูแคลนเชื้อชาติ สัญชาติ สีผิว ความเป็นพลเมือง ลักษณะความพิการทางกาย ชาติพันธุ์ ศาสนา เพศ และรสนิยมทางเพศของผู้ที่มีความเห็นทางการเมืองต่างไปจากตนเองหรือนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามกับตนบนโลกออนไลน์

การเผยแพร่ข้อความที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือที่ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศไทยรุนแรงมากขึ้น จนอาจนำไปสู่การยั่วยุให้ใช้ความรุนแรงระหว่างประชาชน นักการเมือง พรรคการเมือง กลุ่มอิทธิพลทางการเมือง และกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองที่อยู่ฝ่าย

ตรงกันข้ามกันก็เป็นได้ในอนาคต ภาครัฐ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการเมือง และประชาชนควรหันมาใส่ใจ และตระหนักถึงโทษภัยของการกล่าวหรือเผยแพร่จากที่สร้างความเกลียดชังทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ ที่อาจสร้างความแตกแยกอันร้ายลึกระหว่างผู้คนในสังคมไทย

จากการศึกษาของมัทนา นันดา (2556) เรื่อง เว็บไซต์ยูทูบ (ภาษาไทย) กับการสื่อสารความเกลียดชัง พบว่า การผลิตและการแพร่กระจายข้อมูลบนเว็บไซต์สามารถทำได้ง่ายและรวดเร็ว ประเด็นการโจมตีหลักของฐานความเกลียดชังเรื่องการเมือง สามารถแบ่งได้เป็น 2 ฝ่าย

กลุ่มแรกคือ กลุ่มคนเสื้อแดง พรรคเพื่อไทยและระบอบทักษิณ ประเด็นการโจมตีคือ เรื่องความไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ถูกเหยียดหยามว่ากลุ่มคนเสื้อแดงโง่ โจมตีว่าเป็นกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงในการชุมนุม

กลุ่มที่สอง คือ กลุ่มคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามเสื้อแดง และพรรคประชาธิปัตย์ จะถูกโจมตีว่าคลังเจ้า โจมตีว่าเป็นฆาตกรประชาชน โจมตีว่ามีการกระทำสองมาตรฐานเอาเปรียบประชาชน

สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นสื่อประเภทเดียวที่คนในสังคมเปิดรับ รวมถึงบริบทของสังคมไทย โดยที่บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ที่มีส่วนบ่มเพาะการสื่อสารความเกลียดชังบนฐานความเกลียดชังเรื่องการเมือง คือ ความคิดกระแสหลักเกี่ยวกับความเป็นไทย (Mainstream Thought on "Thainess")

การเผยแพร่ข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ที่มาจากความเกลียดชังกันทางการเมืองนำไปสู่การกระทำผิดที่เป็นความผิดทางอาญาหรือ "อาชญากรรมทางการเมือง" ในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การโพสต์ข้อความเท็จ ยุ้งและปลุกปั่นความมั่นคง การแฮกเฟซบุ๊กและเว็บไซต์หน่วยงานราชการ หรือกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรมทางการเมืองในโลกจริงได้ คือ การนัดกันชุมนุมประท้วงโดยใช้ความรุนแรงบุกคุกสถานี่ราชการ โดยมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นจากการที่สื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยม เข้าถึงง่าย และไม่สามารถระบุตัวตนผู้โพสต์ได้

ประเทศไทยนั้นมีเหตุการณ์อาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์เกิดขึ้นหลายครั้ง เช่น กรณีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อต้านการออกกฎหมายหรือนโยบายของรัฐ เช่น กรณีการจับนายณัฐดนัย คงดี หนึ่งในกลุ่มต่อต้าน Single Gateway แสกข้อมูลตำรวจรวมทั้งหน่วยราชการอื่นๆ แล้วส่งข้อมูลให้กลุ่มเฟซบุ๊กนำไปเผยแพร่ต่อเพื่อให้ทุกคนหลงเชื่อ และเข้าใจข้อมูลที่บิดเบือน เพราะต้องการต่อต้านร่างพระราชบัญญัติการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2559 (ผู้จัดการออนไลน์, 2559) จะเห็นว่าเหตุการณ์เหล่านี้มีการกระทำผิดโดยใช้เทคนิคขั้นสูงทางคอมพิวเตอร์ และกระทำต่อระบบปฏิบัติการ โดยมีผลเสียร้ายแรงตามมา

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ที่พบในประเทศไทยนั้นมักจะมีการตั้งข้อสงสัยว่า เนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์นั้น เป็นการแสดงออกตามหลักการประชาธิปไตยเรื่องเสรีภาพในการแสดงออก และการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of Expression) หรือมาจากความแตกต่างทางบริบทสังคมและวัฒนธรรมแต่ละที่มีความอ่อนไหวในเรื่องบางเรื่องต่างกันไป หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความคิดคะนอง นึกสนุกโดยที่ไม่รู้เลยว่าการกระทำดังกล่าวเข้าข่ายอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ความผิดทางอาญาฐานหมิ่นพระบรมเดชานุภาพซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 (บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, 2559, น.4-5) เช่น กรณีนายบุรินทร์ อินดิน ที่ศาลทหารมีคำพิพากษาจำคุกนายบุรินทร์ อินดิน เป็นเวลา 10 ปี 16 เดือน คดีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร ตามมาตรา 14 (3) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 เนื่องจากโพสต์ข้อความผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัวชื่อ "Burin Intin" ในลักษณะต่อต้านการบริหารงานของรัฐบาล และ คสช. รวมทั้งมีการแชทพุดคุยกับบุคคลอื่นโดยมีข้อความลักษณะกล่าวร้ายพระมหากษัตริย์เข้าข่ายผิดประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 (ผู้จัดการออนไลน์, 2560)

ทั้งนี้การกระทำผิดทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์นั้น แต่ละเหตุการณ์ล้วนมีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และความมั่นคงปลอดภัยของประเทศอย่างร้ายแรง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทั้งนี้หากเป็นในอดีตเมื่อเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ก็จะยากที่จะหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2560) ซึ่งมีความแตกต่างจากฉบับเดิมใน พ.ศ. 2550

เนื่องจากมีการปรับแก้ไขให้กลายเป็นกฎหมายที่บัญญัติออกมาเพื่อควบคุมการกระทำผิดที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โดยตรง นอกจากนี้ยังมีกฎหมายฉบับอื่นๆ บางฉบับที่สามารถเอาผิดกับผู้กระทำผิดอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อออนไลน์ได้ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ เป็นต้น ทั้งนี้คดีเหล่านี้มีความซับซ้อน ซึ่งจำเป็นต้องมีการตีความปรับกฎหมายให้เข้ากับสถานการณ์จริงตามเจตนาของผู้กระทำและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะบางกรณีเป็นที่ขัดแย้ง และยิ่งถกเถียงกันว่าสมควรที่จะจัดเป็นการสื่อสารทางการเมืองตามเจตนารมณ์ของประชาธิปไตย มากกว่าที่จะเป็นอาชญากรรมทางการเมืองที่แท้จริงหรือไม่

แม้บทลงโทษทางกฎหมายอาจเป็นเพียงแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาคำกล่าวเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ก็ทำให้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความเชี่ยวชาญโดยตรงเข้ามาทำหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมลักษณะนี้ และในอนาคตจะยังมีการพัฒนาความสามารถและทักษะของเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้อาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์มีกระบวนการสืบสวนกับสอบสวนที่มีความแตกต่างในวัตถุประสงค์และวิธีการกับอาชญากรรมทั่วไป ซึ่งการป้องกันและปราบปรามนั้น จัดเป็นทั้งมาตรการเชิงรุกที่ดำเนินการก่อนการทำความผิดทางอาญา โดยใช้วิธีการสืบสวนเพื่อตัดวงจรการเกิดของอาชญากรรมในโลกจริง (นวลจันทร์ ทัศนชัยกุล, 2538)

4. บทสรุป

แนวโน้มการเมืองไทยกับสื่อสังคมออนไลน์ในศตวรรษที่ 21 นั้น มีการนำเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาใช้ในการแสวงหาข่าวสาร แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ตลอดจนมีการรวมกลุ่มกันทางการเมือง ทั้งนี้ยังมีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น การใช้เพจเจอร์กับโทรศัพท์มือถือเพื่อการรายงานเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 การใช้บล็อกกับเว็บไซต์ในการรายงานสถานการณ์การรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และการใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ในการรายงานการสลายการชุมนุมเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2553

จากพัฒนาการทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนในปัจจุบัน สื่อสังคมออนไลน์กลายมาเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนักการเมือง และการเมืองภาคประชาชน นอกจากนี้สื่อสังคมออนไลน์ยังเป็นเครื่องมือในการช่วยเพิ่มพื้นที่สาธารณะที่ใช้แสดงความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์การเมืองของประชาชนทั่วไป เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม กลับพบว่ามีแนวโน้มการกระทำผิดการแสดงออกในสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีความผิด และโทษทางอาญา ซึ่งถือเป็นอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ หรือกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรมทางการเมืองในโลกจริงได้

อย่างไรก็ตามสื่อสังคมออนไลน์นั้น มีทั้งแง่บวกและแง่ลบ ที่ผ่านมามีในประเทศไทยพบการกระทำผิดที่เป็นอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ ที่มาจากความแตกต่างทางบริบทสังคมและวัฒนธรรมแต่ละที่มีความอ่อนไหวในเรื่องบางเรื่องต่างกันไป หรือความเชื่อ หรือพยายามอ้างหลักการประชาธิปไตยเรื่องเสรีภาพในการแสดงออก และการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of Expression) แต่การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ที่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือความลับของบุคคล (Breach of Privacy/Confidentiality) ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญ ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความคึกคะนอง นึกสนุกโดยที่ไม่รู้เลยว่า การกระทำดังกล่าวเข้าข่ายอาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์หรือไม่นั้น ต้องพิจารณาตามแนวคิดพื้นที่สาธารณะที่สนับสนุนให้มีการเปิดกว้างในการเข้าถึง ความเท่าเทียมในการแสดงออกระหว่างประชาชน การแลกเปลี่ยนอภิปรายบนฐานของเหตุผล การหาข้อสรุปร่วมกัน และการนำข้อสรุปไปต่อรองทางนโยบายกับภาครัฐหรือผู้มีอำนาจในสังคม แต่อย่างไรก็ตามการแสดงออกทางการเมืองต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และอยู่ภายใต้กฎหมายด้วย

ทั้งนี้เนื่องจากความสับสนระหว่างขอบเขตการแสดงออกทางการเมืองตามเสรีภาพกับการกระทำผิดจนกลายเป็นความผิดทางอาญาหรือเป็นอาชญากรรมทางการเมือง ทำให้ประชาชนมีความกลัวในการกระทำใดมีความผิด หรือการสื่อสารใดไม่ถือเป็นความผิด ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมากที่จะวิเคราะห์ได้ เนื่องจากมีความซับซ้อนและจำเป็นต้องมีการตีความตามเจตนาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และตามกฎหมายไทยยังไม่มีการกำหนดหลักให้เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณาว่า การกระทำใดคืออาชญากรรมทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ และการ

กระทำใดเป็นการแสดงออกทางการเมือง อันมีเจตนาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย และหลักเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดยใช้การสื่อสารทางการเมือง ดังนั้นจึงควรให้ประชาชนมีความเข้าใจในเรื่องเสรีภาพในการแสดงออก และการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of Expression) ส่งเสริมให้ประชาชนมีการตระหนักรู้ (Self-Awareness) ในการตรวจสอบข้อมูล และมีวิจารณญาณ รวมทั้งให้ความรู้แก่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้มีความรู้และความเข้าใจ โดยมีจุดมุ่งหมายใช้สื่อสังคมออนไลน์ในทางสร้างสรรค์เพื่อการตรวจสอบนักการเมือง การวิพากษ์วิจารณ์อย่างเหมาะสม มีการสืบค้นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการเมือง

7. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะกรรมการศาสตราจารย์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ส่งเสริมให้ได้มีโอกาสได้พัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ และได้นำเสนอผลงานทางด้านวิชาการ

8. เอกสารอ้างอิง

- ผู้จัดการออนไลน์. (2559). *ดร.เกษรรอย 3 วันตามรวบแฮกเกอร์เจาะเว็บไซต์ สดช. 1 ในสมาชิก "ต่อต้านชิงเกิดเกตเวย์"*. สืบค้นจาก URL: <https://mgronline.com/crime/detail/9590000128394>.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2560). *ศาลทหารสั่งจำคุก 10 ปี 16 เดือน 'บุรินทร์ อินดิน' โพสต์เฟซบุ๊กผิด ม.112-พ.ร.บ.คอมพ์*. สืบค้นจาก URL: <https://mgronline.com/politics/detail/9600000009221>.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล. (2538). *อาชญากรรม (การป้องกัน : การควบคุม)*. กรุงเทพมหานคร: พรทิพย์การ์พิมพ์.
- บรรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2559). *ราชบัณฑิต เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า, วัฒนธรรมกับความผิดฐานหมิ่นประมาท พระบรมเดชานุภาพ เอกลักษณ์ของประชาธิปไตยไทยในกระแสประชาธิปไตยโลก*. สืบค้นจาก URL: <https://kpi.ac.th/knowledge/book/data/398>.
- ปิดิเทพ อยู่ยีนยง และปุ่นทรี จันทร์เวคิน. (2557). *การเซ็นเซอร์ตนเองของสื่อมวลชนไม่ให้มีการนำเสนอหรือเผยแพร่ข่าวที่สร้างความเกลียดชังทางการเมือง*. สืบค้นจาก URL: <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1951>
- พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. (2524). *การเมืองเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- พันธ์ศักดิ์ อาภาขจร (2562). *โซเชียลมีเดียหลังเลือกตั้ง : ตั้งสติก่อนเสพสื่อ*. สืบค้นจาก URL: <https://www.isranews.org/isranews-article/75135-social75135.html>.
- พิรงรอง งามสุด. (2562). *ห้องแห่งเสียงสะท้อนออนไลน์กับการเมืองไทยหลังเลือกตั้ง 62*. สืบค้นจาก URL: <https://themomentum.co/echo-chamber/>.
- มัทนา นันดา. (2556). *เว็บไซต์ยูทูบ (ภาษาไทย) กับการสื่อสารความเกลียดชัง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มีเดียมอนิเตอร์. (2557). *การสื่อสารทางการเมืองในเฟซบุ๊กและหนังสือพิมพ์ออนไลน์ : กรณี V For Thailand*. สืบค้นจาก URL: http://thaingo.in.th/news/?p=content&act=detail&id_content=1113.
- มูลนิธิไฮนริค เบิลล์. (2554). *วาทกรรมเรื่องเพศในการเมืองไทย.เอกสารประกอบการเสวนา*. (เอกสารไม่ตีพิมพ์).
- วันฉัตร โกมลวิวัฒน์. (2554). *การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ของกลุ่มคนเสื้อหลากสี*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สยามรัฐออนไลน์. (2563). *เฟซบุ๊กให้ผู้ใช้งานปิดโฆษณาทางการเมืองได้*. สืบค้นจาก URL: <https://siamrath.co.th/n/163397>.
- อัญญรัตน์ เอี่ยมเอิบ. (2553). *การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองไทยผ่านเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล. (2555). การเมืองบนเฟซบุ๊ก: วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Laswell, H. (1963). *Politics: Who Gets What, When and How*. New York: McGraw-Hill Company.
- Marketingoops. (2019). *ข้าแหละกลยุทธ์ใช้สื่อเลือกตั้ง '62 พรรคการเมืองแห่ใช้ "คอนเทนต์ + โซเชียลมีเดีย" สร้างสาวก*. สืบค้นจาก URL: <https://www.marketingoops.com/reports/media-stat/content-and-social-media-strategy-thailand-general-election-2019/>.
- Safranek, R. (2012). *The Emerging Role of Social Media in Political and Regime Change*. Available from URL: https://www.academia.edu/11859835/Article_Review_.
- Shirky, C. (2011). *The Political Power of Social Media: Technology, the Public Sphere, and Political Change*. *Foreign Affairs*. Available from URL: https://www.cc.gatech.edu/~beki/cs4001/Shirky.pdf&ved=2ahUKEwj97_71vfpAhXZX30KHakAdQQFjAAegQICBAB&usg=AOvVaw1IRs84477_aWXIA6Q2fh4g

ผู้เขียน

นางสาวคันธิรา ฉายาวงศ์

อาจารย์ประจำสาขาบริหารการสื่อสาร

คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การศึกษา:

ปริญญาตรี ว.บ. วารสารศาสตร์บัณฑิต

ปริญญาโท นศ.ม. นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

ปริญญาเอก ประ.ด. สื่อสารมวลชน (กำลังศึกษา)